

AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI: EŞLERİN FARKLI DÖNGÜLERDEKİ TUTUM VE DAVRANIŞLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

Öğr. Gör. Dr. Adnan SELMAN**

ÖZET

Bu araştırma ülkemizin sosyo-kültürel yapısı göz önüne alınarak, eşlerin farklı döngülerdeki tutum ve davranışlarında meydana gelen değişimleri belirlemeye yönelik bir ‘Aile Yaşam Döngüsü Ölçeği’ geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, çalışmada örneklem grubuna uygulanan anket formundan elde edilen verilerden hareketle, aile yaşam döngüsü ölçeğinin geçerliliği ve güvenilirliği ile ilgili yapılan analiz ve değerlendirmelere yer verilmiş ve eşlerin aile yaşam döngüsü süreçleri içindeki tutum düzeylerini yansıtan bulgular ortaya konmaya çalışılmıştır. İki faktörlü (bağımsız değişken) olarak planlanan çalışmada veriler yüzde, frekans dağılımı, aritmetik ortalama, t-testi, tek yönlü ve çift yönlü varyans analizi (ANOVA), Lsd Post-hoc çoklu karşılaştırma testi teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Aile, Aile Yaşam Döngüsü, Tutum.

JEL Kodu: J12, J13, Z12,

A FAMILY LIFE CYCLE SCALE DEVELOPMENT STUDY: A RESEARCH ON THE ATTITUDES AND BEHAVIORS OF SPOUSES IN DIFFERENT CYCLES

ABSTRACT

This study aims to develop a ‘Family Life Cycle Scale’ in order to determine the changes in attitudes and behaviors of spouses in different cycles taking into account the socio-cultural structure of our country. In this respect, based on the data obtained from the questionnaire applied to the sample group, the analyzes and evaluations related to the validity and reliability of the family life cycle scale and the findings that reflect the attitudes of the spouses within the family life cycle processes were tried to be revealed. Having two factors in the study, the data were analyzed by using percentage and frequency distribution, arithmetic mean, t-test, one-way and two-way ANOVA and Lsd Post-hoc multiple comparison test techniques.

Key words: Sociology, Family, Family Life Cycle, Attitude.

JEL Codes: J12, J13, Z12,

GİRİŞ

Herhangi bir canlının doğumu ile başlayan ve ölümüyle sona eren süreçte içinden geçtiği, yaşla alakalı art arda gelen evreleri ifade eden yaşam döngüsünün temelini, insanoğlunun doğan, çeşitli evrelerden geçerek olgunlaşan ve ölen biyolojik bir organizma olduğu fikri oluşturur (Hogan, 2000:1623). Bu evreler doğası gereği, olgunlaştıkça bir yaşam döngüsünden diğerine geçen bireyler nedeniyle, yaşla bağlantılıdır (Hogan, 2000:1624). Yaşam döngüsü modelinin aileyi anlamaya ve çözümlenmeye

* Bu çalışma Adnan Selman’ın “Dindarlığın Aile Yaşam Döngüsü Süreçlerine Etkisi” isimli doktora tez çalışmasından faydalanılarak hazırlanmıştır.

** Süleyman Demirel Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, adnanselman@sdu.edu.tr

yönelik olarak kullanılmaya başlanması, aile sosyolojisinin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır (Glick ve Parke, 1965:187-202). “Aile yaşam döngüsü” şeklinde isimlendirilen model aile şekli, çocuk yetiştirme, okulu bitirme, ebeveynlik rollerini yerine getirme, emekli olma, yalnız kalma gibi birbirine bağlı geçişlere odaklanmasından dolayı farklılık arz etmektedir. Zamanla ailenin diğer üyelerinde meydana gelen değişikliklere bağlı olarak ortaya çıkan rol değişikliklerini de kapsayarak, aile yaşam döngüsü modeli genişlemiştir. Bu genişleme neticesinde, aile yaşam döngüsü aile ve tüketici davranışı çalışmalarında baskın bir paradigma haline gelmiştir (Hogan, 2000:1625).

Her toplumun kendi iç dinamikleri çerçevesinde farklı aile yaşam döngüsü süreçleri vardır. Süreçler toplumların önem ve değer verdikleri olgulara göre farklılaşabilmektedir. Bir toplumun önem verdiği ve döngü olarak gördüğü bir süreç, diğer bir toplum için bir anlam ifade edemeyebilir. Bu nedenle, farklı toplumlardaki aile yaşam döngüsü süreçlerinden bazıları benzer olabilirken, bazıları farklı olabilmektedir. Bu bağlamda, Türk toplumunun da kendisine özgü aile yaşam döngüsü süreçleri vardır ve döngüler toplumumuzun değer verdiği olgulara göre diğer toplumlardaki döngülerden farklılık göstermektedir. Bir önceki çalışmamızda Türk ailesine özgü döngüler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (Selman ve Uçar, 2017: 213-234):

1. Nişanlılık Döngüsü
2. Yeni Evli-Çocuksuz Aile Döngüsü
3. Küçük Çocuklu Aile Döngüsü
4. Okul Dönemi Çocuklu Aile Döngüsü
5. Ergen Çocuklu Aile Döngüsü
6. Evden Ayrılan Çocuklu Aile Döngüsü
7. Boş Yuva Döngüsü
8. Dulluk Döngüsü

Modern çekirdek aileye vurgu yapan ve bu tür aile içindeki bireylerin icra ettikleri rollere odaklanan aile yaşam döngüsü benzer fikirlere sahip, işbölümünün açık olduğu, evliliğe, çocuk eğitimine, erkek ve kadının geleneksel rollerine önem veren, ev işlerinin ve evin dışındaki işlerin paylaşıldığı çekirdek aileleri anlamaya yönelik olarak kullanılmaktadır (Meijer, 2006:148).

Döngüler aile bireylerinin, özellikle de karı ve kocanın rol, tutum ve davranışlarında önemli değişikliklerin meydana gelmesiyle ortaya çıkan evrelere göre belirlenmektedir. Çiftler her döngü içinde birçok yeni durum ve problemle karşılaşabilmekte, yeni durum ve problemlere uygun tavır geliştirmekte ve sorunları birlikte aşmaya çalışmaktadırlar. Bu esnada çiftlerin tutum ve davranışlarını etkileyecek aile içi ve dışı birçok faktör ortaya çıkmakta ve tutum ve davranışlara olumlu veya olumsuz etkide bulunmaktadır. Çalışmamızın amacı yukarıda verilen döngüler içinde eşlerin üstlendikleri rolleri, ortaya koydukları tutum ve davranışları ve bunlara etki eden sebepleri ortaya çıkarmaya yönelik bir ölçek geliştirmektir.

1. YÖNTEM

Araştırma teorik ve uygulama olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Teorik bölüm için ‘mevcut kayıt ve belgeleri inceleme yoluyla veri toplama metodu’ olan *dokümantasyon metodu* (Arslantürk, 2012: 207) kullanılmıştır. Uygulama bölümü için ise istatistiksel teknikler kullanılmış ve elde edilen veriler ‘olayların dışı ait formlarından anlam içeren bütünlere nüfuz etmek ve olaylar arasında sebep-sonuç bağı kurmak’ demek olan *anlayıcı, açıklayıcı metot* (Günay, 2006: 86) kullanılarak hipotezler test edilmiştir.

Araştırma evli bireylerin din algılarının aile yaşam döngüsü süreçlerindeki tutum ve davranış düzeylerine etkisini iki bağımsız değişken ve bir bağımlı değişken çerçevesinde ele almakta ve herhangi bir farklılaşma olup olmadığını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın problemi çerçevesinde *karşılaştırmalı türden ilişkisel tarama modeli* tekniğinden faydalanılmıştır.

İki faktörlü (bağımsız değişken) olarak planlanan araştırmanın bağımlı değişkenleri evli bireylerin nişanlılık, yeni evli çocuksuz, bebekli, okul dönemi çocuklu, ergen çocuklu, evden ayrılan çocuklu, boş yuva ve dulluk döngülerinden oluşan aile yaşam döngüsü süreçlerindeki tutum düzeyleridir. Bağımsız değişkenler ise iki ayrı gruptan oluşmaktadır. Birinci gruptaki bağımsız değişkenler olgusal kimliği ifade eden cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, ailenin gelir durumu, ikamet yeri, evlilik yaşı ve ailenin çocuk sayısıdır. İkinci gruptaki bağımsız değişken ise dindarlık düzeyidir.

Araştırmanın evreni Batı Akdeniz'i oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur illerinde; bu üç ilin ilçe ve kasaba/köylerinde yaşayan ve aile yaşam döngüsünün herhangi bir sürecinde bulunan evli bireylerdir.

Araştırmada, tesadüfi örneklem tekniğiyle evreni yansıtabilecek nitelikte bir örneklem oluşturulmuştur. Ana kitlenin içinde yer alan farklılaşmalar göz önünde bulundurularak, evreni dağıtırken kota örnekleme tekniği uygulanmış ve veriler elde edilmiştir. Batı Akdeniz'i oluşturan üç il, ilçe ve kasaba/köylerindeki demografik yapıya dikkat edilerek, anketin farklı aile yaşam döngüsü süreçlerinde bulunan 800 evli birey üzerinde uygulanmasına karar verilmiştir. Ancak geri dönmeyen, eksik ve cevapsız anket formları neticesinde 736 katılımcının cevaplandığı anketler analiz edilmiştir. Anket tekniği ile birlikte, katılımcı gözlem tekniği de kullanılarak veriler elde edilmeye çalışılmıştır.

Anket formu uygulanmaya geçilmeden önce, anket formu içerisinde yer alması düşünülen soruların amaca uygun olup olmadığını ve soruların anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla örnekleme temsil gücüne sahip 100 kişiden oluşan bir grup üzerinde ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama neticesinde veri toplamada problemler olduğu ve anlaşılma gücü olduğu fark edilen ifadeler anlaşılabilir hale getirilmiş ve katılımcıların belirttikleri diğer bazı eksikler tamamlanmıştır.

Evli bireylerin olgusal kimlikleri hakkında bilgi elde etmeye ve bu bilgilerle aile yaşam döngüsü süreçleri içindeki tutum ve davranışları arasındaki ilişkilerin tespitine yönelik olarak "Kişisel Bilgi Anketi" oluşturulmuştur. Kişisel bilgi anketinde evli bireylerin farklı aile yaşam döngüsü süreçlerindeki tutum ortalamalarında etkili olduğu düşünülen ve bunlar arasındaki ilişkinin anlaşılması için bağımsız değişken olarak 9 soru yer almıştır.

Evli bireylerin farklı aile yaşam döngüsü süreçlerindeki tutumlarını ortaya koymak ve bunların aynı anda iki farklı bağımsız değişkenle olan ilişkisini tespit edebilmek amacıyla likert tipi 8 sorudan oluşan nişanlılık ölçeği, 10 sorudan oluşan çocuksuz döngü ölçeği, 8 sorudan oluşan bebekli döngü ölçeği, 6 sorudan oluşan okul dönemi çocuklu döngü ölçeği, 9 sorudan oluşan ergen çocuklu döngü ölçeği, 10 sorudan oluşan evden ayrılan çocuklu döngü ölçeği, 7 sorudan oluşan boş yuva döngüsü ölçeği ve 9 sorudan oluşan dulluk döngüsü ölçeği geliştirilmiştir.

Anket tekniği ile elde edilen verilerin analizinde SPSS istatistiksel paket programı kullanılmıştır. Örneklemin farklı aile yaşam döngüsü süreçlerindeki tutum düzeyleri, kendi kanaatleri çerçevesinde likert tipi beşli derecelendirme ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmada, verilerin analiz aşamasında, yüzde ve frekans dağılımının yanı sıra, aritmetik ortalama, t-testi, tek yönlü ve çift yönlü varyans analizleri (ANOVA), Lsd Post-hoc çoklu karşılaştırma testi tekniklerinden yararlanılmıştır.

Örneklemin farklı aile yaşam döngüsü süreçlerindeki tutum düzeyleri cinsiyet faktörü çerçevesinde incelenirken t- testi; insiyet dışındaki diğer faktörler için ise nişanlılık, yeni evli çocuksuz, bebekli, okul dönemi çocuklu, ergen çocuklu ve boş yuva döngülerinde çift yönlü varyans analizi (çift yönlü ANOVA); dulluk döngüsünde ise tek yönlü varyans analizi (tek yönlü ANOVA) tekniği kullanılmıştır.

2. AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ

Anket formu içerisinde evli bireylere yönelik nişanlılık ölçeği, çocuksuz döngü ölçeği, bebekli döngü ölçeği, okul dönemi çocuklu döngü ölçeği, ergen çocuklu döngü ölçeği, evden ayrılan çocuklu döngü ölçeği, boş yuva döngüsü ölçeği ve dulluk döngüsü ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik testleri ile ilgili çalışmalar, anketin ön uygulaması üzerinde gerçekleştirilmiştir. Geliştirilen ölçeklerin tek bir yapıyı ölçüp ölçmediğini kontrol etmek ve maddelerin birbirleriyle ilişkisinin düzeyini ortaya koymak amacıyla da faktör analizi yapılmıştır. Yapılan faktör analizi neticesinde maddelerin yük değerinde taban .30 olarak alınarak maddelerin yük değeri tespit edilmiştir. Birinci faktör yük değeri .30'dan düşük olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır.

Ölçeklerde yer alan maddeler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını ve varsa ne düzeyde olduğunu anlamaya yönelik olarak Pearson Korelasyon Tekniği kullanılmıştır. Ölçeklerin güvenirliği için ise Cronbach Alpha İç Tutarlık Katsayısı kullanılmıştır.

2.1. Nişanlılık Döngüsü Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği

Örnekleme temsil gücüne sahip bir grup (100 kişi) üzerinde uygulanan nişanlılık döngüsü ölçeğinin madde analizi ve faktör analizi sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Nişanlılık Döngüsü Ölçeği Faktör ve Madde Analizi Sonuçları

Nişanlılık Ölçeği Maddeleri	Birinci Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyonu
1- Nişandıktan sonra hayatımda önemli değişiklikler oldu.	.72	.53
2- Giyim-kuşamıma daha fazla dikkat eder oldum.	.70	.50
3- Zamanımı dışarıda geçirmekten vazgeçtim.	.64	.47
4- Nişanlımla görüşerek onu tanımaya çalıştım.	.66	.46
5- Ailelerin yaklaşımı nedeniyle nişanlımla pek görüşemedim.	.36	.32
6- Uzun süreli arkadaşlığımız olduğu için nişanlılık ilişkimize farklılık getirmedi.	.54	.37
7- Aileler arasındaki sorunlardan dolayı nişanın atılması gündeme geldi.	.52	.41
8- Nişanlımın giyim kuşamına müdahale ettim.	.58	.43
Açıklanan Varyans: %44.2		
Alfa: .73		

Örneklemin nişanlılık döngüsündeki tutum düzeyini ölçmek için geliştirilen ve 8 maddeden oluşan nişanlılık ölçeği faktör analizi sonuçları incelendiğinde, maddelerin birinci faktör yük değerlerinin .36 ile .72 arasında değiştiği görülmektedir.

Bir madde dışında diğer maddelerin yük değerlerinin birbirine yakın ve yüksek olması, maddelerin birbirleriyle yakın ilişkili olduğunu ve amaçlanan yapıyı ölçtüğünü göstermektedir. Yük değeri düşük olan madde ise araştırma için önemli olduğu varsayılarak ölçeğe dahil edilmiştir. Faktörün tek başına açıkladığı varyans ise %44.2'dir.

Her maddenin katılımcıları ayırt etme derecesini incelemek amacıyla yapılan madde analizi sonuçlarına göre madde-toplam korelasyonlarının .32 ile .53 arasında olduğu görülmektedir. Bu veriler geliştirilen nişanlılık döngüsü ölçeğinin maddelerinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenirlik katsayısı olan Alpha ise .73'tür. Bu sonuç ölçeğin güvenilir olduğunun bir ifadesidir. Yukarıdaki tüm veriler neticesinde geliştirilen nişanlılık döngüsü ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir.

2.2. Yeni Evli-Çocuksuz Döngü Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği

Örneklemin yeni evli-çocuksuz döngüdeki tutum düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin faktör ve madde analizi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Yeni evli-Çocuksuz Döngü Ölçeği Faktör ve Madde Analizi Sonuçları

Yeni evli-Çocuksuz Döngü Ölçeği Maddeleri	Birinci Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyonu
1- Evliliğin getirdiği koca/karı rolüne hemen alıştım.	.68	.26
2- Eşimle çok iyi iletişim kurdum.	.73	.27
3- Eski arkadaşlarımdan ziyade eşimle zaman geçirmeyi tercih ettim.	.54	.39
4- Ev işlerinde eşime yardım etmeye gayret ettim. (Erkekler için)	.49	.28
4- Eşim ev işlerinde bana yardım etmeye gayret etti. (Kadınlar için)		
5- Karar alırken mutlaka eşime de danıştım.	.46	.30
6- Eşim hata yaptığında affettim.	.37	.38
7- Koca/karı rolü bana ağır geldi.	.70	.30
8- Bekarlıktaki özgürlüğümü çok aradım.	.70	.28
9- Eşimin ailesi evliliğimize müdahale etti.	.49	.34
10- Eşimle sıkıntılar hamilelik/hamileliğim döneminde başladı.	.44	.36
Açıklanan Varyans: %38.5		
Alfa: .62		

Örneklemin yeni evli-çocuksuz döngüdeki tutum düzeyini ölçmek için geliştirilen ve 10 maddeden oluşan “yeni evli-çocuksuz döngü” ölçeği faktör analizi sonuçları incelendiğinde, maddelerin birinci faktör yük değerlerinin .37 ile .73 arasında değiştiği görülmektedir.

Bir önceki döngüde olduğu gibi, bir madde dışında diğer maddelerin yük değerleri birbirine yakındır. Bu da maddelerin birbirleriyle yakın ilişkili olduğunu ve amaçlanan yapıyı ölçtüğünü göstermektedir. Yük değeri düşük olan madde ise araştırma için önemli olduğu varsayılarak ölçeğe dahil edilmiştir. Faktörün tek başına açıkladığı varyans ise %38.5’tir.

Her maddenin katılımcıları ayırt etme derecesini incelemek amacıyla yapılan madde analizi sonuçlarına göre madde-toplam korelasyonlarının .27 ile .39 arasında olduğu görülmektedir. Bu veriler, geliştirilen yeni evli-çocuksuz döngü ölçeğinin maddelerinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenilirlik katsayısı olan Alpha değerinin .62 olduğu görülmektedir. Bu sonuç ölçeğin güvenilir olduğunun bir ifadesidir. Yukarıdaki tüm veriler neticesinde, geliştirilen yeni evli-çocuksuz döngü ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir.

2.3. Küçük Çocuklu Döngü Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği

Örneklemin küçük çocuklu döngüdeki tutum düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin faktör ve madde analizi sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Küçük Çocuklu Döngü Ölçeği Faktör ve Madde Analizi Sonuçları

Küçük Çocuklu Döngü Ölçeği Maddeleri	Birinci Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyonu
1- Baba/anne olma fikrine alışamadım.	.56	.34
2- Çocuk doğduktan sonra eşimin bana olan ilgisi azaldı.	.63	.40
3- Çocuk doğduktan sonra eşim yemek/temizlik yapmakta zorlandı. (Erkekler için)	.35	.32
3- Çocuk doğduktan sonra temizlik/yemek yapmakta zorlandım. (Kadınlar için)		
4- Geceleri çocuğu uyutmak için kalktığımndan dolayı gündüz uykusuz kaldım.	.30	.28
5- Çocuğun giderlerini karşılamakta zorlandım.	.55	.36
6- En küçük şeylerden bile evde tartışma yaşandı.	.73	.45
7- Sorunları çözemediğimiz için aile büyükleri devreye girdi.	.73	.47
8- Aile büyükleri yerine profesyonel yardım (psikolog, aile danışmanı vs.) aldık.	.37	.32
Açıklanan Varyans: %27.0		
Alfa: .62		

Örneklemin küçük çocuklu döngüdeki tutum düzeyini ölçmek için geliştirilen ve 8 maddeden oluşan küçük çocuklu döngü ölçeği faktör analizi sonuçları incelendiğinde, maddelerin birinci faktör yük değerlerinin .30 ile .73 arasında değiştiği görülmektedir.

Tablo 3'ten de anlaşıldığı gibi, üç maddenin yük değerleri biraz düşük olmakla birlikte, diğer maddelerin yük değerleri birbirine yakın ve yüksektir. Bu anlamda, maddeler birbirleriyle yakın ilişkilidir ve amaçlanan yapıyı ölçmektedir. Yük değeri düşük olan maddeler ise araştırma için önemli olduğu varsayılarak ölçeğe dahil edilmiştir. Faktörün tek başına açıkladığı varyans ise %27'dir.

Madde analizi sonuçlarına göre madde-toplam korelasyonlarının .28 ile .47 arasında olduğu görülmektedir. Bu veriler geliştirilen bebekli döngü ölçeğinin maddelerinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenilirlik katsayısı olan Alpha ise .62'dir. Bu sonuç ölçeğin güvenilir olduğunun bir ifadesidir. Bu veriler neticesinde, geliştirilen küçük çocuklu döngü ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir.

2.4. Okul Dönemi Çocuklu Döngü Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği

Örneklemin okul dönemi çocuklu döngüdeki tutum düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin faktör ve madde analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Okul Dönemi Çocuklu Döngü Ölçeği Faktör ve Madde Analizi Sonuçları

Okul Dönemi Çocuklu Döngü Ölçeği Maddeleri	Birinci Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyonu
1- Çocuklar okula başladığında akşamları onların ödevleriyle ilgilendim.	.66	.38
2- Sürekli çocukların dersleriyle ilgilendiğimiz için eşime zaman ayırmakta zorlandım.	.71	.45
3- Çocukların dersleriyle eşim ilgilendi.	.31	.30
4- Çocukların dersleriyle ilgilenmeyi nöbet usulü yapmaya karar verdik.	.71	.49
5- Diğer masrafların üstüne okul masraflarının da eklenmesi bizi oldukça zorladı.	.39	.34
6- Bu dönemde eşimle birlikte ortaklaşa yaptığımız şeyler azaldı.	.71	.48
Açıklanan Varyans: %22.2		
Alfa: .61		

Örneklemin okul dönemi çocuklu döngüdeki tutum düzeyini ölçmek için geliştirilen ve 6 maddeden oluşan okul dönemi çocuklu döngü ölçeği faktör analizi sonuçları incelendiğinde, maddelerin birinci faktör yük değerlerinin .31 ile .71 arasında değiştiği görülmektedir.

Tablo 4'ten de anlaşılacağı üzere, iki maddenin yük değerleri biraz düşüktür. Diğer maddelerin yük değerlerinin ise birbirine yakın ve yüksek olduğu görülmektedir. Bu anlamda, maddeler birbirleriyle yakın ilişkilidir ve amaçlanan yapıyı ölçmektedir. Yük değeri düşük olan maddeler ise araştırma için önemli olduğu varsayılarak ölçeğe dahil edilmiştir. Faktörün tek başına açıkladığı varyans ise %22.2'dir.

Madde analizi sonuçlarına göre, madde-toplam korelasyonlarının .30 ile .49 arasında olduğu görülmektedir. Bu veriler, geliştirilen okul dönemi çocuklu döngü ölçeğinin maddelerinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenirlik katsayısı olan Alpha ise .61'dir. Bu sonuç ölçeğin güvenilir olduğunun bir ifadesidir. Bu veriler neticesinde, geliştirilen okul dönemi çocuklu döngü ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir.

2.5. Ergen Çocuklu Döngü Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği

Örneklemin ergen çocuklu döngüdeki tutum düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin faktör ve madde analizi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Ergen Çocuklu Döngü Ölçeği Faktör ve Madde Analizi Sonuçları

Ergen Çocuklu Döngü Ölçeği Maddeleri	Birinci Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyonu
1- Ergenlik dönemlerinde çocuklarla iletişim kurmakta zorlandım.	.72	.56
2- Çocuğum ergenlik döneminde kural tanımaz oldu.	.83	.70
3- Bu dönemde çocuklara çok müdahale ettim ve çocuklarla çatışmalar yaşadım.	.77	.63
4- Çocuklar sorunlarını benimle paylaşmadılar.	.61	.53
5- Çocuğum/çocuklarım beni dinlemeği zaman azarladım.	.64	.48
6- Çoğuş zamanlarını evin dışında, arkadaşlarıyla geçirdiler.	.70	.56
7- Hafta sonları, akşamları ailecek vakit geçirdik.	.28	.27
8- Çocuğum arkadaş ortamında kötü alışkanlıklar edindi.	.63	.50
9- Daha önceleri ailecek yaptığımız şeyleri (piknik gibi) yapamaz olduk.	.41	.32
Açıklanan Varyans: %47.0		
Alfa: .77		

Örneklemin ergen çocuklu döngüdeki tutum düzeyini ölçmek için geliştirilen ve 9 maddeden oluşan ergen çocuklu döngü ölçeği faktör analizi sonuçları incelendiğinde, maddelerin birinci faktör yük değerlerinin .28 ile .83 arasında değiştiği görülmektedir.

Bir madde dışında diğer maddelerin yük değerleri birbirine yakındır. Bu da maddelerin birbirleriyle yakın ilişkili olduğunu ve amaçlanan yapıyı ölçtüğünü göstermektedir. Yük değeri düşük olan madde ise araştırma için önemli olduğu varsayılarak ölçeğe dahil edilmiştir. Faktörün tek başına açıkladığı varyans ise %47'dir.

Her maddenin katılımcıları ayırt etme derecesini incelemek amacıyla yapılan madde analizi sonuçlarına göre madde-toplam korelasyonlarının .27 ile .70 arasında olduğu görülmektedir. Bu veriler, geliştirilen ergen çocuklu döngü ölçeğinin maddelerinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenirlik katsayısı olan Alpha değerinin .77 olduğu görülmektedir. Bu sonuç, ölçeğin güvenilir olduğunun bir ifadesidir. Yukarıdaki tüm veriler neticesinde, geliştirilen ergen çocuklu döngü ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir.

2.6. Evden Ayrılan Çocuklu Döngü Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği

Örneklemin evden ayrılan çocuklu döngüdeki tutum düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin faktör ve madde analizi sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Evden Ayrılan Çocuklu Döngü Ölçeği Faktör ve Madde Analizi Sonuçları

Evden Ayrılan Çocuklu Döngü Ölçeği Maddeleri	Birinci Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyonu
1- Evlenip evden ayrılan çocuklar bizden ekonomik yardım almaya devam ettiler.	.30	.28
2- Çocukların evden ayrılmalarıyla evin sakinleşmesi bizi çok rahatlatmıştı.	.42	.30
3- Eşimle baş başa kaldıktan sonra daha iyi iletişim kurmaya başladım.	.79	.64
4- Eşime daha çok zaman ayırmaya başladım.	.82	.66
5- Benim için bu dönem ikinci bahar oldu.	.84	.72
6- Eşime daha bağımlı hale geldim.	.77	.61
7- Ev işlerinde eşime yardım etmeye gayret ettim. (Erkekler için)	.72	.55
7- Eşim ev işlerinde bana yardım etmeye gayret etti. (Kadınlar için)		
Açıklanan Varyans: %40.9		
Alfa: .78		

Örneklemin evden ayrılan çocuklu döngüdeki tutum düzeyini ölçmek için geliştirilen ve 7 maddeden oluşan evden ayrılan çocuklu döngü ölçeği faktör analizi sonuçları incelendiğinde, maddelerin birinci faktör yük değerlerinin .30 ile .84 arasında değiştiği görülmektedir.

İki madde dışında diğer maddelerin yük değerlerinin birbirine yakın ve yüksek olması, maddelerin birbirleriyle yakın ilişkili olduğunu ve amaçlanan yapıyı ölçtüğünü göstermektedir. Yük değeri düşük olan maddeler ise araştırma için önemli olduğu varsayılarak ölçeğe dahil edilmiştir. Faktörün tek başına açıkladığı varyans ise %40.9’dur.

Her maddenin katılımcıları ayırt etme derecesini incelemek amacıyla yapılan madde analizi sonuçlarına göre madde-toplam korelasyonlarının .28 ile .72 arasında olduğu görülmektedir. Bu veriler, geliştirilen evden ayrılan çocuklu döngü ölçeğinin maddelerinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenirlik katsayısı olan Alpha ise .78’dir. Bu sonuç ölçeğin güvenilir olduğunun bir ifadesidir. Yukarıdaki tüm veriler neticesinde, geliştirilen evden ayrılan çocuklu döngü ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir.

2.7. Boş Yuva Döngüsü Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği

Örneklemin boş yuva döngüsündeki tutum düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin faktör ve madde analizi sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Boş Yuva Döngüsü Ölçeği Faktör ve Madde Analizi Sonuçları

Boş Yuva Döngüsü Ölçeği Maddeleri	Birinci Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyonu
1- Çocuklar evden ayrıldıktan sonra yaşadıkları problemler bize de yansıdı.	.32	.28
2- Evlenip evden ayrılan çocukların evliliklerine müdahale etmek zorunda kaldık.	.41	.32
3- Eşimle kavgalarımız daha da arttı.	.61	.46
4- Zamanımın çoğunu arkadaşlarımla geçirmeye başladım.	.48	.31
5- Çocuklarım torunlarına fazla yüz veriyorum diye kızıyorlar.	.78	.59
6- Torunlarıma marketten çikolata alırken bile çocuklar kızar diye endişeleniyorum.	.86	.69
7- Çocuklar evden ayrıldıktan sonra bayramlar dışında gelmez oldular.	.81	.61
Açıklanan Varyans: %53.1		
Alfa: .73		

Örneklemin boş yuva döngüsündeki tutum düzeyini ölçmek için geliştirilen ve 7 maddeden oluşan boş yuva döngüsü ölçeği faktör analizi sonuçları incelendiğinde, maddelerin birinci faktör yük değerlerinin .32 ile .86 arasında değiştiği görülmektedir.

İki madde dışında diğer maddelerin yük değerlerinin birbirine yakın ve yüksek olması, maddelerin birbirleriyle yakın ilişkili olduğunu ve amaçlanan yapıyı ölçtüğünü göstermektedir. Yük değeri düşük olan maddeler ise araştırma için önemli olduğu varsayılarak ölçeğe dahil edilmiştir. Faktörün tek başına açıkladığı varyans ise %53,1'dir.

Her maddenin katılımcıları ayırt etme derecesini incelemek amacıyla yapılan madde analizi sonuçlarına göre madde-toplam korelasyonlarının .28 ile .69 arasında olduğu görülmektedir. Bu veriler, geliştirilen boş yuva döngüsü ölçeğinin maddelerinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenilirlik katsayısı olan Alpha ise .73'tür. Bu sonuç ölçeğin güvenilir olduğunun bir ifadesidir. Yukarıdaki tüm veriler neticesinde, geliştirilen boş yuva döngüsü ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir.

2.8. Dulluk Döngüsü Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği

Örneklemin dulluk döngüsündeki tutum düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin faktör ve madde analizi sonuçları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Dulluk Döngüsü Ölçeği Faktör ve Madde Analizi Sonuçları

Dulluk Döngüsü Ölçeği Maddeleri	Birinci Faktör Yük Değeri	Madde Toplam Korelasyonu
1- Eşim vefat ettikten sonra kendi gündelik işlerimi yapamaz oldum.	.67	.51
2- Eşim vefat ettikten sonra evde yalnız kalmak bana çok zor geldi.	.58	.47
3- Birileriyle konuşabilmek için zamanımın çoğunu dışarıda geçirmeye başladım.	.43	.30
4- Eşim hayattayken ziyarete gelen akraba ve komşular artık gelmez oldular.	.55	.38
5- Eşim vefat ettikten sonra çocuklarımla yanında yaşamaya başladım.	.52	.40
6- Eşim vefat ettikten sonraki dönemde hastalıklarım çok arttı.	.41	.29
7- Eşim vefat ettikten sonra huzurevine gitmeyi düşündüğüm oldu.	.84	.75

TÜRKİYE MESLEKİ VE SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

(Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey – Journal of VOSST)

Mayıs 2019, Yıl: 1, Sayı: 1

8- Tekrar evlenmeyi düşündüm ama çocukların tepkisinden dolayı evlenemedim.	.85	.73
9- Eşim vefat ettikten sonra tekrar evlendim.	.61	.43
Açıklanan Varyans: %53.5		
Alfa: .78		

Örneklemin dulluk döngüsündeki tutum düzeyini ölçmek için geliştirilen ve 9 maddeden oluşan dulluk döngüsü ölçeği faktör analizi sonuçları incelendiğinde, maddelerin birinci faktör yük değerlerinin .41 ile .85 arasında değiştiği görülmektedir.

Bütün maddelerin yük değerlerinin birbirine yakın ve yüksek olması, maddelerin birbirleriyle yakın ilişkili olduğunu ve amaçlanan yapıyı ölçtüğünü göstermektedir. Faktörün tek başına açıkladığı varyans ise %53,5'tir.

Her maddenin katılımcıları ayırt etme derecesini incelemek amacıyla yapılan madde analizi sonuçlarına göre madde-toplam korelasyonlarının .29 ile .75 arasında olduğu görülmektedir. Bu veriler, geliştirilen dulluk döngüsü ölçeğinin maddelerinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenirlik katsayısı olan Alpha ise .78'dir. Bu sonuç ölçeğin güvenilir olduğunun bir ifadesidir. Yukarıdaki bütün veriler neticesinde, geliştirilen dulluk döngüsü ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada toplamda 8 ölçek ve 64 maddeden oluşan bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Evli bireylerin farklı aile yaşam döngüsü süreçlerindeki tutumlarını ortaya koymak ve bunların aynı anda iki farklı bağımsız değişkenle olan ilişkisini tespit edebilmek amacıyla ölçme aracı, likert tipi 8 sorudan oluşan nişanlılık ölçeği, 10 sorudan oluşan yeni evli-çocuksuz döngü ölçeği, 8 sorudan oluşan küçük çocuklu döngü ölçeği, 6 sorudan oluşan okul dönemi çocuklu döngü ölçeği, 9 sorudan oluşan ergen çocuklu döngü ölçeği, 7 sorudan oluşan evden ayrılan çocuklu döngü ölçeği, 7 sorudan oluşan boş yuva döngüsü ölçeği ve 9 sorudan oluşan dulluk döngüsü ölçeğinden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan bazı maddeler, eşlerin döngü içerisindeki tutumlarına ilişkin olumsuz ifadeler içerdiğinden ters yönde puanlanmıştır. Ölçme aracı öncelikle örnekleme temsil gücüne sahip olduğu düşünülen 100 kişi üzerinde uygulanarak faktör analizi yapılmış, faktör yük değeri düşük olan maddeler ölçeklerden çıkarılmıştır. Daha sonra, ölçme aracı Batı Akdeniz Bölgesi'ni oluşturan 3 il, bazı ilçe ve kasaba/köylerinde ikamet eden 736 evli bireye uygulanmış ve çiftlerin farklı döngülerdeki tutum ve davranış düzeyleri ile bunlara etki eden sebepler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Eşlerin her bir döngü içerisindeki rol, tutum ve davranışlarında değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişikliklerin neler olduğu, aile bireylerini ne ölçüde etkilediği ve eşlerin hangi döngülerde daha az sorunla, hangi döngülerde daha fazla sorunla karşı karşıya kaldıklarını anlamak problemlerin çözümü için önem arz etmektedir. Ayrıca, farklı olgusal kimliğe sahip (yaş, yerleşim yeri, gelir, eğitim durumu vb.) evli bireylerin rollerini, tutum ve davranışlarını ne ölçüde yerine getirebildikleri veya getiremedikleri ve bunların sebepleri sağlıklı bir aile hayatı için oldukça önemlidir. Dolayısıyla, ölçeklerdeki maddelerle ilgili yapılan analizler, oluşturduğumuz ölçeğin yukarıdaki soruların cevaplarını ortaya çıkarabilecek bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Aile yaşam döngüsü ölçeği oluşturmaya yönelik bu çalışma ülkemizde bir ilk olması açısından önem arz etmektedir. Çalışmanın hem benzer çalışmalara örnek teşkil edeceği, hem de Türk ailesinde meydana gelecek kısa ve uzun vadedeki değişiklikleri görmemize katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

TÜRKİYE MESLEKİ VE SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

(Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey – Journal of VOSST)

Mayıs 2019, Yıl: 1, Sayı: 1

Yapılan geçerlik ve güvenirlik işlemlerinin, ölçeğin evli bireylerin aile yaşam döngüsü süreçleri içindeki tutumlarını saptamada kullanılabilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Hogan, D. P. (2000). "Life Cycle", E. F. Borgatta-R. Montgomery (Ed.), Volume 3, New York: The Gale Group,
- Glick P. C., Parke, R., "New Approaches in Studying the Life Cycle of the Family" Demography, Vol. 2, 1965, 187–202.
- Selman, A., Uçar, R., "Türk Toplumunda Aile Yaşam Döngüsü Süreçleri", Toplum Bilimleri, Temmuz-Aralık, 11 (22), 213-234.
- Meijer, G., (2006), Heterodox Views on Economics and the Economy of the Global Society, The Netherlands, Wageningen Academic Publishers.
- Arslantürk, Z., (2012). "Din Sosyolojisinde Yöntem ve Teknikler", Akyüz, N. Çapcıoğlu İ. (Ed.), Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi, içinde, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Günay, Ü., (2006). Din Sosyolojisi, İstanbul: İnsan Yayınları,